

«Απόψεις και εμπειρίες νηπιαγωγών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για την ενταξιακή εκπαίδευση νηπίων με ауτισμό»

**Μαριάννα Μουστάκα
Δήμητρα Τζάφα**

**Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**

**3rd Student Excellence Conference
29 /05/2015**

Θεωρητικό πλαίσιο

Το θέμα που πραγματεύεται η πτυχιακή μας εργασία είναι οι απόψεις και εμπειρίες νηπιαγωγών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για την ενταξιακή εκπαίδευση νηπίων με αυτισμό.

Έννοιες που πλαισιώνονται θεωρητικά :

- ❖ **Αναπηρία**
- ❖ **Αυτισμός**
- ❖ **Ενταξιακή εκπαίδευση**
- ❖ **Νομοθεσία για την Ειδική αγωγή και την Ενταξιακή εκπαίδευση**
- ❖ **Προβληματική της ένταξης**
- ❖ **Συνεργατικές πρακτικές στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης αυτιστικών νηπίων**

Ερμηνευτικές προσεγγίσεις για την αναπηρία

Ύπαρξη διαφορετικών οπτικών θεώρησής της, με πολλαπλούς ορισμούς.

Οι έννοιες που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν την αναπηρία κατηγοριοποιούνται και εντάσσονται στα δύο κύρια μοντέλα προσέγγισής της, το **κλινικό** και το **κοινωνικό**.

Κλινικό μοντέλο προσέγγισης

- ❖ Η αναπηρία ως μειονέκτημα, προσωπική τραγωδία του ανθρώπου και πρόβλημα το οποίο πρέπει να λυθεί και να θεραπευτεί.
- ❖ Συνώνυμο της ασθένειας, ταυτίζεται με τη βλάβη/διαταραχή και γίνεται αντιληπτή ως μία κλινική συνθήκη ή ως ένα σύνολο περιορισμών της λειτουργικότητας του ατόμου.
- ❖ Δεσπόζουσα θέση κατέχει η διάγνωση και η διάκριση σύμφωνα με το βαθμό και το είδος της αναπηρίας.
- ❖ Τα ανάπηρα άτομα αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα που χρήζουν ιατρικής παρέμβασης, θεραπείας και αποκατάστασης.

(Ζώνιου-Σιδέρη, 2011 · Oliver, 2009)

Κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης

- ❖ Αναδύθηκε από τη δημοσίευση του κειμένου με τίτλο «Θεμελιώδεις Αρχές της Αναπηρίας» της Ένωσης των Ατόμων με Κινητικές Βλάβες Κατά του Διαχωρισμού.
- ❖ Σύμφωνα με αυτό «...η κοινωνία είναι αυτή που καθιστά ανάπηρα τα άτομα με σωματικές βλάβες. Η αναπηρία είναι κάτι που έχει επιβληθεί επιπρόσθετα στη βλάβη μας, με τον τρόπο που απομονωνόμαστε και αποκλειόμαστε αδικαιολόγητα από την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία...» (UPIAS, 1976).
- ❖ Η αναπηρία, διαχωρίζεται από την ασθένεια, μετατοπίζεται στην κοινωνία και αποτελεί συλλογική και όχι ατομική ευθύνη. Γίνεται προσπάθεια ένταξης των ανάπηρων ατόμων στην κοινωνία δημιουργώντας συλλογικές κοινωνικές ταυτότητες και όχι απλά προσαρμογής τους σε όσα η κοινωνία επιτάσσει.

(Ζώνιου-Σιδέρη, 2011 · Thomas, 2002)

Αυτισμός

Ορίζεται μια αναπτυξιακή αναπηρία που επηρεάζει :

- ❖ την λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία
- ❖ την κοινωνική αλληλεπίδραση

Γενικά γίνεται εμφανής πριν την ηλικία των τριών ετών

Χαρακτηριστικά που συχνά σχετίζονται με τον αυτισμό:

- ❖ η ενασχόληση με επαναληπτικές δραστηριότητες και στερεοτυπικές κινήσεις
- ❖ η αντίσταση στην αλλαγή του περιβάλλοντος
- ❖ οι ασυνήθιστες αντιδράσεις σε αισθητηριακές εμπειρίες

(Heward, 2011)

Ενταξιακή εκπαίδευση

Στόχος της είναι:

- ❖ η κοινή διδασκαλία όλων των μαθητών, με ή χωρίς αναπηρία
- ❖ η κοινή ζωή και μάθηση των παιδιών σε όλες τις εκφάνσεις της σχολικής εκπαίδευσης
- ❖ η μετάβαση σε ένα σύστημα ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων
- ❖ με ταυτόχρονη άρση των προκαταλήψεων και αποδοχή της διαφορετικότητας

Όραμα της ένταξης: Η δημιουργία ενός δημοκρατικού σχολείου

Ανάπτυξη μιας κοινωνίας της ένταξης
θεμελιωμένης στις βασικές αρχές της ισότητας
και της κοινωνικής δικαιοσύνης

(Ζώνιου-Σιδέρη, 2000·2004)

Νομοθετικό πλαίσιο Ειδικής Αγωγής και Ενταξιακής Εκπαίδευσης

- ❖ Ο πρώτος Νόμος 1143/1981 *«Περί Ειδικής Αγωγής, Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως, Απασχολήσεως και Κοινωνικής Μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού, ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων»*
- ❖ Ακολουθεί ο Ν.1566/1985 *«Δομή και λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»*. Για πρώτη φορά η Ειδική Αγωγή δεν εμφανίζεται αποσπώμενη από την Γενική Εκπαίδευση, αλλά ενσωματώνεται στα ευρύτερα πλαίσια της.
- ❖ Ν. 2817/2000 *«Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»*
Ο πρώτος νόμος που γίνεται αναφορά στους μαθητές με αυτισμό
- ❖ Ν. 3699/2008 *«Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρίες ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»*.

Σε όλους τους νόμους έχει ασκηθεί έντονη κριτική καθώς:

Αποτυπώνουν στοιχεία του κλινικού μοντέλου προσέγγισης της αναπηρίας

Κατηγοριοποιούν το μαθητικό πληθυσμό με βάση το βαθμό και το είδος της αναπηρίας

Παράγοντες που παρεμποδίζουν την ενταξιακή εκπαίδευση:

- ❖ εκπαιδευτική πολιτική
- ❖ πολιτική και την κουλτούρα του σχολείου
- ❖ ακαμψία των αναλυτικών προγραμμάτων
- ❖ ανταγωνιστική αγορά εργασίας
- ❖ αξίες, προκαταλήψεις και στερεότυπα τόσο σε επίπεδο σχολείου, όσο στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον
- ❖ ανεπάρκεια καταρτισμένου προσωπικού
- ❖ περιορισμένες παροχές και ανεπαρκείς οικονομικοί πόροι

(Corbett, 2001· Armstrong, D· Armstrong, F & Barton, 2000)

Εκπαιδευτικές πρακτικές στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης

Σημαντικό ρόλο κατέχουν:

- ❖ Τα αναλυτικά προγράμματα
 - ❖ Οι διδακτικές μέθοδοι
 - ❖ Η αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου και μαθητών.
-
- ❖ Κυρίως όμως, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβάλουν στην αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου με την επιτυχή διεκπεραίωση τριών οργανωτικών λειτουργιών: της συνεργασίας με τους συναδέλφους, με τους γονείς των μαθητών και της συνεργασίας με τη διεύθυνση του σχολείου και τους σχολικούς συμβούλους (Arends, 1994).

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Σκοπός της έρευνας

Η διερεύνηση των απόψεων και των εμπειριών των νηπιαγωγών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης σχετικά με την ενταξιακή εκπαίδευση νηπίων με αυτισμό.

Απώτερος στόχος

Η εστίαση στις προοπτικές της ενταξιακής εκπαίδευσης που αφορούν τη συγκεκριμένη μαθητική ομάδα καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σύμφωνα με τη βιβλιογραφία μια αύξηση του αριθμού των νηπίων με αυτισμό.

Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα

Το μεθοδολογικό εργαλείο

Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη.

Ο οδηγός συνέντευξης βασίστηκε στις εξής θεματικές ενότητες :

- ❖ στις απόψεις των νηπιαγωγών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για την ενταξιακή εκπαίδευση
- ❖ στις απόψεις τους για την αναπηρία
- ❖ στις εμπειρίες τους από την ενταξιακή εκπαίδευση νηπίων με αυτισμό
- ❖ στις απόψεις των νηπιαγωγών αναφορικά με τις προκλήσεις της ενταξιακής εκπαίδευσης και τις προοπτικές βελτίωσης των ενταξιακών πρακτικών

Ανάλυση ερευνητικών δεδομένων:

Με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου

Δείγμα: Δέκα νηπιαγωγοί, πέντε γενικής και πέντε ειδικής εκπαίδευσης που εργάζονται σε τμήματα ένταξης.

Όλες οι νηπιαγωγοί τη σχολική χρονιά 2014-2015 είχαν στην τάξη τους νήπιο με αυτισμό.

Πέντε νηπιαγωγοί εργάστηκαν σε νηπιαγωγεία του δήμου Ηλιούπολης και από μία νηπιαγωγός στους δήμους Περάματος, Αγίου Δημητρίου, Δάφνης, Παπάγου-Χολαργού και Πετρούπολης

Αριθμός συνεντεύξεων ανά ηλικιακή ομάδα	N
24-35	4
36-46	5
47 και άνω	1

Πίνακας 1 Αριθμός συνεντεύξεων ανά ηλικιακή ομάδα

Σπουδές Νηπιαγωγών	N
Πτυχίο παιδαγωγικού τμήματος	10
Πτυχίο παιδαγωγικού τμήματος ειδικής εκπαίδευσης	-
Μεταπτυχιακό	3
Διδακτορικό	-
Διδασκαλείο Νηπιαγωγών	3

Πίνακας 2 Σπουδές Νηπιαγωγών

Προϋπηρεσία	N
Στη γενική εκπαίδευση	7
Στην ειδική εκπαίδευση	2
Σε τμήμα ένταξης	5
Σε παράλληλη στήριξη	2

Πίνακας 3 Προϋπηρεσία νηπιαγωγών

Περιπτώσεις παιδιών με αναπηρία την τρέχουσα σχολική χρονιά	N
Αυτισμός	6
ΔΕΠΥ	3
Σύνδρομο Williams	1
Διαταραχές άρθρωσης	1
Διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές	1
Διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές- Asperger	1
Νοητική αναπτυξιακή διαταραχή	1
Ψυχοκινητική και γνωστική καθυστέρηση	1
Αναπτυξιακή καθυστέρηση με διαταραχή λόγου και υπερκινητικότητα	1

Πίνακας 4 Περιπτώσεις παιδιών με αναπηρία την τρέχουσα σχολική χρονιά στην τάξη

Παρουσίαση και ανάλυση ευρημάτων

Προσδιορισμός της ένταξης	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία βάσει των δυνατοτήτων κάθε παιδιού	2	2	4
Ενσωμάτωση και αποδοχή του παιδιού από όλο το σχολικό πλαίσιο	2	2	4
Συνύπαρξη των παιδιών στην τάξη χωρίς αφομοίωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους	1	2	3
Κοινωνική ενσωμάτωση	1	1	2

❖ Η νηπιαγωγός N7 που εργάζεται σε τμήμα ένταξης τονίζει:

«Η ένταξη είναι ο τρόπος με τον οποίο προσπαθούμε να βάλουμε το παιδί μέσα στο πλαίσιο της γενικής τάξης, όχι όμως να αλλοιωθεί η προσωπικότητά του, με τα χαρακτηριστικά που έχει. Να μπει μέσα στο σύνολο της τάξης και να ακολουθήσει όσο μπορεί με τις δυνατότητες που έχει» (N7)

Συμφωνείτε με την ένταξη των νηπίων με αυτισμό;	N		
	Αριθμός Απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Ναι, υπό προϋποθέσεις	5	1	6
Όχι	1	2	3

Απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με την ένταξη νηπίων με αυτισμό	N Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Αναγκαιότητα ύπαρξης παράλληλης στήριξης	3	1	4
Δυσκολία ένταξης λόγω συννοσηρότητας	—	2	2
Ιδιαίτερη μεταχείριση για τα νήπια με αυτισμό από τους εκπαιδευτικούς	1	—	1
Φοίτηση δύσκολων περιπτώσεων αυτισμού σε ειδικά σχολεία	1	—	1
Εστίαση στη σοβαρότητα της περίπτωσης	1	—	1

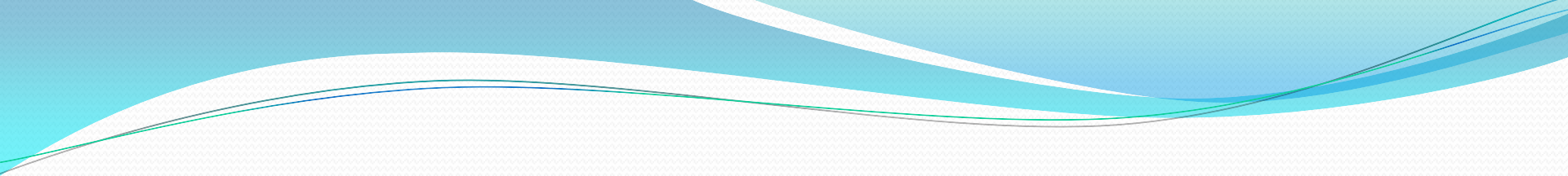
❖ Η νηπιαγωγός N3 της γενικής εκπαίδευσης τονίζει:

«Τα νήπια με αυτισμό θέλουν ιδιαίτερη μεταχείριση και χρειάζονται σίγουρα στις πιο πολλές περιπτώσεις παράλληλη στήριξη για να μπορέσουν να λειτουργήσουν πιο καλά μέσα στην τάξη» (N3)

❖ Η νηπιαγωγός N7 που διδάσκει σε τμήμα ένταξης υποστηρίζει χαρακτηριστικά:

«...Βέβαια, έχει σχέση και η συννοσηρότητα, δηλαδή μπορεί ένα παιδί με αυτισμό να έχει κι άλλα στοιχεία, να παρουσιάζει κι άλλες διαταραχές, αλλά εκεί είναι πιο δύσκολα τα πράγματα» (N7)

Προσδιορισμός αναπηρίας	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Δυσκολία ανταπόκρισης του ατόμου στην καθημερινότητά του (Λειτουργικός περιορισμός)	—	2	2
Απόκλιση από το φυσιολογικό	1	1	2
Απόρριψη της χρήσης του όρου αναπηρία	1	1	2
Απόδοση αναπηρίας σε κινητική και νοητική	1	—	1
Ταύτιση με σωματική αρτιμέλεια	1	—	1
Δυσκολία συμμετοχής του παιδιού σε όσα απαιτεί η τυπική εκπαίδευση	1	—	1
Ταύτιση της αναπηρίας με τη διαδικασία ετικετοποίησης	—	1	1

❖ Η νηπιαγωγός N10 που εργάζεται σε τμήμα ένταξης χαρακτηριστικά σχολιάζει:

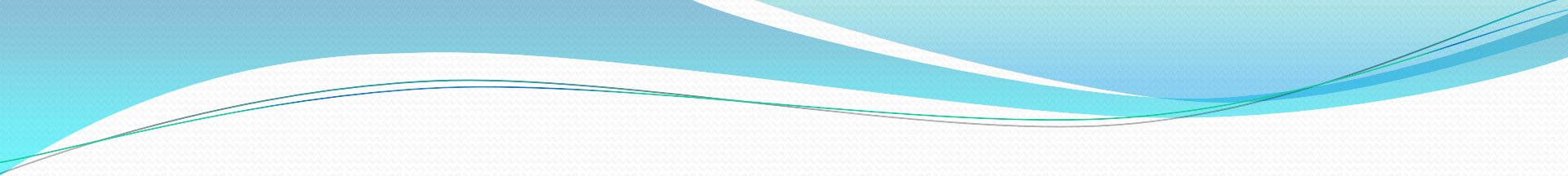
«Αναπηρία είναι ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό του ανθρώπου που δεν ακολουθεί την τυπική ανάπτυξη» (N10)

❖ Επίσης, δύο νηπιαγωγοί μια γενικής και μια ειδικής εκπαίδευσης απέρριψαν τον όρο αναπηρία, καθώς δήλωσαν ότι δεν θεωρούν ότι εξυπηρετεί κάπου.

❖ Πιο συγκεκριμένα, η νηπιαγωγός ειδικής εκπαίδευσης N9 ισχυρίζεται:

«Για μένα θα μπορούσε να μην υπάρχει αυτός ο όρος. Δεν ξέρω δηλαδή κατά πόσο εξυπηρετεί» (N9)

Προσδιορισμός αυτισμού	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Δυσκολία στην επικοινωνία και τις κοινωνικές δεξιότητες	3	5	8
Αδυναμία προσδιορισμού του λόγου διαφορετικότητας των περιπτώσεων	2	2	4
Δυσκολία στη φαντασία/σκέψη	—	1	1
Διάκριση σε λειτουργικό και μη λειτουργικό	1	—	1
Έλλειψη βλεμματικής επαφής	—	1	1
Δυσκολία στην αντιληπτική ικανότητα	1	—	1
Δυσκολία στο λόγο	—	1	1
Ταμπέλα που φέρει στερεότυπα, προκαταλήψεις και εμπόδια στην εκπαιδευτική διαδικασία	—	1	1

❖ Η νηπιαγωγός N10, που εργάζεται σε τμήμα ένταξης δηλώνει ότι:

«...Μεγάλο το φάσμα, πολύ διαφορετικές περιπτώσεις παιδιών. Δεν έχω συναντήσει ποτέ ίδια περίπτωση» (N10)

Διαφοροποίηση αναλυτικού προγράμματος

- ❖ Όλοι οι μαθητές, όντας διαφορετικές προσωπικότητες, μαθαίνουν με διαφορετικό τρόπο και συνεισφέρουν στη διαμόρφωση ενός σχολικού περιβάλλοντος που αξιοποιεί τις διαφορές τους, στοιχείο που αποτελεί βασική αρχή της διαφοροποίησης (Ferguson et al, 2001).
- ❖ Όλες οι νηπιαγωγοί δήλωσαν ότι το αναλυτικό πρόγραμμα που χρησιμοποιούν στη διδασκαλία είναι το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων (Δ.Ε.Π.Π.Σ) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ).
- ❖ Μεμονωμένες περιπτώσεις νηπιαγωγών αναφέρθηκαν στη δημιουργία εξατομικευμένου προγράμματος για τα παιδιά του τμήματος ένταξης και σε διαφοροποιημένα προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας για τις αναπηρίες.

Τρόποι διαφοροποίησης του αναλυτικού προγράμματος για τα νήπια με αυτισμό	N Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Διαφοροποίηση εκπαιδευτικού υλικού/Οπτικοποίηση δραστηριοτήτων	1	3	4
Διαφοροποίηση μεθόδων διδασκαλίας	1	2	3
Προσαρμογή προγράμματος στις ανάγκες του παιδιού	2	—	2
Αξιοποίηση ενδιαφερόντων και προτιμήσεων	1	—	1
Δημιουργία εξατομικευμένου προγράμματος	—	1	1
Διαφοροποίηση περιεχομένου	—	1	1
Διαφοροποίηση αξιολόγησης	—	1	1

Τρόποι συνεργασίας με τους γονείς	N		
	Αριθμός Απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Προγραμματισμένες συναντήσεις	5	5	10
Ενεργή εμπλοκή του γονιού στην εκπαιδευτική διαδικασία (παρουσίαση υλικού σχετικού με το θέμα επεξεργασίας, συμμετοχή σε εργαστήρια)	3	1	4
Τηλεφωνική επικοινωνία	1	1	2
Καθημερινές σύντομες αλληλεπιδράσεις	1	1	2
Επικοινωνία μέσω e-mail	1	—	1
Δυνατότητα συνάντησης πέρα από τις προγραμματισμένες	1	—	1

Όλες οι νηπιαγωγοί δήλωσαν πως η συνεργασία τους με τους γονείς επιτυγχάνεται μέσω προγραμματισμένων συναντήσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Τρόποι συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Ανταλλαγή απόψεων	3	1	4
Καθημερινή επικοινωνία	2	1	3
Ανταλλαγή εκπαιδευτικού υλικού	2	—	2
Σχεδιασμός δραστηριοτήτων από κοινού	1	1	2
Συνεργασία για κοινές δραστηριότητες	2	—	2
Εναλλαγή ρόλων των νηπιαγωγών ειδικής και γενικής εκπαίδευσης	—	2	2
Διοργάνωση κοινών εκδηλώσεων	1	—	1

Οκτώ νηπιαγωγοί, πέντε γενικής και τρεις ειδικής εκπαίδευσης, δήλωσαν πως συνεργάζονται με τους άλλους εκπαιδευτικούς, ενώ δύο νηπιαγωγοί που εργάζονται σε τμήματα ένταξης δήλωσαν πως παρατηρούν έλλειψη ουσιαστικής συνεργασίας και αλληλεπίδρασης με τους εκπαιδευτικούς της γενικής εκπαίδευσης.

Συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Όχι	2	3	5
Μη επαρκής/Όχι όσο θα επιθυμούσαν	2	2	4
Ναι	1	–	1

Ως μη επαρκής χαρακτηρίστηκε η συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους από τέσσερις νηπιαγωγούς, καθώς περιορίζεται κυρίως στη διοργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων και την επικοινωνία για την επίλυση προβλημάτων στο σχολικό πλαίσιο.

Εμπόδια ενταξιακής εκπαίδευσης	N		
	Αριθμός απαντήσεων		
	Νηπιαγωγοί Γ.Ε	Νηπιαγωγοί Ε.Ε	Σύνολο
Δομή και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος	4	9	13
Υλικοτεχνικά - κτιριακά εμπόδια	2	4	6
Αποδοχή της αναπηρίας	1	3	4
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών	1	3	4
Συνεργασία	—	2	2
Αδυναμία προσαρμογής του παιδιού στην ομάδα	1	—	1

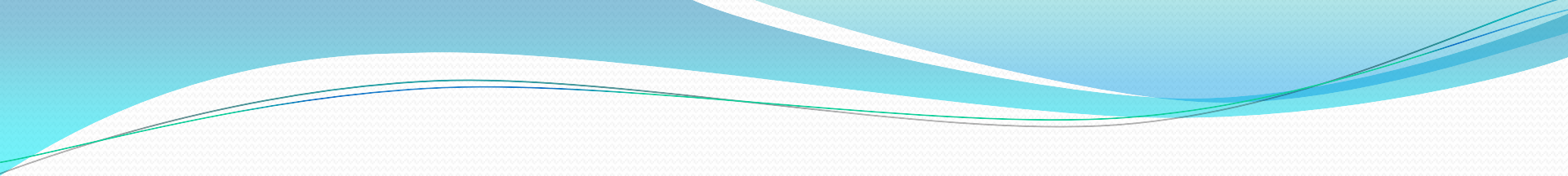
Συμπεράσματα

- ❖ Οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν στην πλειοψηφία τους **τη φιλοσοφία του κλινικού μοντέλου προσέγγισης της αναπηρίας**, γεγονός το οποίο έχει αντίκτυπο και στις εκπαιδευτικές πρακτικές που ακολουθούν, οι οποίες- παρά την αναγνώριση της ένταξης ως την πιο αποτελεσματική μορφή εκπαίδευσης- δε φαίνεται να την προωθούν.
- ❖ Αν και οι μισοί εκπαιδευτικοί του δείγματος εργάζονται σε τμήματα ένταξης έχοντας επιμορφωθεί στην ειδική αγωγή, εντούτοις **δεν παρατηρείται σημαντική διαφορά ανάμεσα στις απόψεις τους και αυτές των γενικών εκπαιδευτικών**.
- ❖ Παρά την υιοθέτηση της ενταξιακής προσέγγισης σε θεωρητικό επίπεδο , στην πράξη οι εκπαιδευτικοί δίνουν έμφαση στη **σοβαρότητα της περίπτωσης** και στη **συνύπαρξη πολλαπλών αναπηριών**.

- ❖ Αναφορικά με τη διαφοροποίηση, **οι συγκεχυμένες απόψεις** στην πλειοψηφία των εκπαιδευτικών υποδηλώνουν ότι **δεν έχουν κατανοήσει** την έννοια της διαφοροποίησης του αναλυτικού προγράμματος.

Η διαφοροποίηση φαίνεται να ταυτίζεται με την **τροποποίηση**, την **απλούστευση**, την **εξατομικευμένη διδασκαλία**, έννοιες που δε συνάδουν με τις αρχές της διαφοροποίησης (Tomlinson, 2010).

- ❖ Επιτακτική αναδεικνύεται **η ανάγκη αναδόμησης του εκπαιδευτικού συστήματος** με γνώμονα την αρχή των ίσων ευκαιριών για όλους τους μαθητές και την ανάληψη ευθυνών από όλους όσους εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

«Our job is to teach the kids we have. Not the ones we used to have. Not the ones we would like to have. The ones we have right now...ALL of them»

Inclusion...Yours, Mine, Ours

Σας Ευχαριστούμε